

ANETA POSYTEK

SPOSOBY UJAWNIANIA PRZESTĘPSTW PRANIA BRUDNYCH PIENIĘDZY

Streszczenie:

Przestępstwo określone art. 299 k.k. jest zjawiskiem niezwykle złożonym i wielowymiarowym przysparzającym organom ścigania i wymiaru sprawiedliwości wiele trudności dowodowych. Analiza przepisów oraz wypowiedzi doktryny wskazują jak istotne znaczenie w ułatwianiu przeciwdziałania, wykrywania i zwalczania prania pieniędzy, odgrywają takie dziedziny prawa jak kryminalistyka i kryminologia. Przedmiotem artykułu jest wskazanie metod oraz środków zwalczania przestępczości naruszającej prawidłowe funkcjonowanie systemu bankowego i finansowego.

Zwalczanie przestępstwa prania brudnych pieniędzy stanowi jeden z ważniejszych aspektów polityki kryminalnej w zakresie zwalczania przestępczości gospodarczej. Zjawisko prania pieniędzy stanowi w Polsce relatywnie nową formę zachowania sankcjonowanego przez prawo. Pierwsze próby stworzenia prawnych mechanizmów zwalczania i zapobiegania temu zjawisku nie polegały na jego kryminalizacji, lecz znajdowały swe odbicie przede wszystkim w przepisach o charakterze administracyjnoprawnym, których celem było w szczególności stworzenie instrumentu prawnego służącego wczesnemu wykrywaniu procederu prania pieniędzy, jak również zwiększeniu ochrony systemu finansowego, zwłaszcza przez wykorzystanie go do działań przestępczych¹.

Według jednej z najprościej i najszerzej sformułowanych definicji praniem brudnych pieniędzy jest proceder, przy pomocy którego ukrywa się istnienie, nielegalne użytkowanie dochodów, nadając im pozory legalności².

Typ podstawowy czynu zabronionego określonego w art. 299 § 1 Kodeksu karnego polega na przyjmowaniu, przekazywaniu lub wywożeniu za

---

¹ J. Długosz (w:) *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, pod red. R. Zawłockiego, Warszawa 2011, t. 9, s. 565.

² O. Górniok, *Przestępstwa gospodarcze, Komentarz*, Warszawa 2000, s. 47.

granicę, pomaganiu do przenoszenia własności lub posiadania albo podejmowaniu innych czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie przestępnego pochodzenia lub miejsc umieszczenia, wykrycia, zajęcia albo orzeczenia przypadku środków płatniczych, instrumentów finansowych, praw majątkowych, innego mienia ruchomego lub nieruchomości, pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego.

Przepis art. 299 § 1 k.k. zawiera katalog zamknięty przedmiotów czynności sprawczych, do którego należą środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe, inne mienie ruchome lub nieruchomości³.

Warunkiem odpowiedzialności z art. 299 § 1 k.k. jest, by przewidziane w nim wartości (walory) pochodziły z „korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego”, zatem niezbędne jest ustalenie owego czynu oraz korzyści bezpośrednio lub pośrednio z niego odniesionej przez sprawcę lub inną osobę, a następnie wprowadzonej do obrotu. Przez korzyść należy rozumieć wartość majątkową pochodzącą z popełnienia czynu zabronionego, także wartość, której podstawę stanowi stosunek prawny powstały w wyniku zabronionych prawnie zabiegów, a w tym przypadku tę część, która powstała w wyniku owych zabiegów. Korzyść odniesiona z czynu zabronionego pośrednio byłaby wartością uzyskaną bezpośrednio, a następnie przetworzoną na jakiś inny składnik majątku lub jego część. Sprawca prania brudnych pieniędzy musi swym zamiarem obejmować wszystkie znamiona przestępstwa, zatem należy mu wykazać świadomość posługiwania się wartościami majątkowymi o przestępczym pochodzeniu oraz wolę udaremnienia lub znacznego utrudnienia identyfikacji tych pieniędzy przez uprawnione organy, zaś w przypadku z § 5 art. 299 k.k. — także wolę przestępczego współdziałania z innymi osobami, stanowiącego znamię typu kwalifikowanego⁴.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 1 września 2010 r., wyraził pogląd, że przesłanki pochodzenia „z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego” nie spełniają te przedmioty i prawa, które zostały uzyskane za pomocą czynu zabronionego, a więc pochodzą bezpośrednio z czynu zabronionego⁵.

Z brzmienia art. 299 § 1 k.k. wynika, że będące przedmiotem wykonawczym środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości, pochodzą nie z przestępstwa, ale z korzyści związanych

³ J. Długosz, *op.cit.*, s. 580.

⁴ Wyrok SA w Krakowie z dnia 28 października 2009 r., sygn. II Aka 184/2009.

⁵ Postanowienie SN z dnia 1 września 2010 r., Izba Karna, sygn. V KK 43/2010.

z jego popełnieniem, a precyzyjnie rzecz ujmując, z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego. Wymieniony przepis nie stwarza więc wymogu pochodzenia „brudnych pieniędzy” z czynu zabronionego, ale z korzyści związanych z jego popełnieniem. Dla uznania środków płatniczych, papierów wartościowych itd. za „brudne pieniądze”, niezbędne i konieczne jest więc ustalenie, że pochodzą one *verba legis* z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego (...). Związek przyczynowy zachodzi więc pomiędzy brudnymi pieniędzmi, a korzyścią związaną z popełnieniem czynu zabronionego, a nie pomiędzy brudnymi pieniędzmi, a popełnieniem czynu zabronionego.

Na określone w art. 299 § 1 przestępstwo tzw. prania pieniędzy składają się cztery elementy konstrukcyjne, a mianowicie: 1) czyn zabroniony, 2) korzyści związane z jego popełnieniem, 3) środki płatnicze, papiery wartościowe itd. (tzw. brudne pieniądze) pochodzące z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, 4) czynności sprawcze (tzw. pranie) podejmowane w stosunku do tzw. brudnych pieniędzy⁶.

Ze względu na specyfikę przestępstwa prania brudnych pieniędzy, wyjątkowo skomplikowane jest postępowanie dowodowe.

W wymienionym zakresie należy wykorzystać instytucje przewidziane ustawą z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu⁷.

W procesie zbierania dowodów uwidacznia się wyraźny, odmienny niż przewidziany w kodeksie postępowania przygotowawczego, podział zadań, które można podzielić na cztery etapy:

1. etap czynności poprzedzających postępowanie przygotowawcze, który dotyczy prowadzenia takich przedsięwzięć przez instytucję obowiązana i jej ekspertów, które można określić jako postępowanie rozpoznawcze. Czynności te polegają na zebraniu i opracowaniu wstępnych informacji poprzez rozpoznawanie i typowanie transakcji podejrzanych, czyli rozpoznanych symptomów uzasadnionego podejrzenia. Zebrane informacje zgodnie z art. 16 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy w formie pisemnej informacji o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa są niezwłocznie przesyłane do Generalnego Inspektora;

2. prowadzenie postępowania analitycznego przez Generalnego Inspektora. Uprawnienie to wynika z art. 4 pkt 1 ustawy i polega na analizowaniu oraz przetwarzaniu informacji uzyskanych zgodnie z przepisami ustawy, tj. nadsyłanych lub uzupełnianych przez instytucje obowiązane. Postępowanie to prowadzone jest w ramach przewidzianego przez ustawę

⁶ Wyrok SA we Wrocławiu, z dnia 31 maja 2010 r., sygn. II Aka 103/2010.

⁷ Ustawa z dnia 16 listopada 2000 r., o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowania terroryzmu, DzU z 2011 r. nr 134, poz. 779.

współdziałania z jednostkami współpracującymi, bądź zagranicznymi jednostkami wywiadu finansowego. Ponadto, zgodnie z art. 14 ust. 1 ustawy prokuratura, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, policja oraz inne jednostki podległe lub nadzorowane przez MSWiA informują o wszystkich przypadkach wszczęcia postępowania z art. 299 k.k. W przypadku potwierdzenia informacji nadesłanych przez instytucję obowiązana, materiały zostają przekazane do prokuratury w formie pisemnego zawiadomienia o uzasadnionym podejrzeniu popełnienia przestępstwa z art. 299 k.k., z wnioskiem o wszczęcie postępowania przygotowawczego. Jest to pierwsza weryfikacja rozpoznanych symptomów uzasadnionego podejrzenia;

3. prokurator wszczyna i prowadzi postępowanie przygotowawcze (art. 303 k.p.k.) lub postępowanie wyjaśniające (art. 307 k.p.k.), stosuje wszystkie odpowiednie instytucje i środki przewidziane przez Kodeks postępowania karnego, w tym powoływanie biegłych. Jest to druga weryfikacja rozpoznanych symptomów uzasadnionego podejrzenia;

4. postępowanie przed sądem, w którym udział biorą właściwi uczestnicy postępowania karnego. Sąd, w toku postępowania, weryfikuje oraz ocenia czy trud i profesjonalizm, którym cechowali się pracownicy instytucji obowiązanych, Generalny Inspektor, prokuratura i biegli, a także pracownicy określonych jednostek współpracujących, czyli praktycznie wszyscy uczestnicy postępowań, wymienionych w poprzednich punktach, zasadnie przyczynili się, każdy według swoich kompetencji, do powstania aktu oskarżenia. W ramach tego postępowania następuje ostatnia procesowa weryfikacja rozpoznanych symptomów uzasadnionego podejrzenia⁸.

Organami administracji rządowej właściwymi w sprawach przeciwdziałania praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu jest m.in. Generalny Inspektor Informacji Finansowej. Do jego zadań należy uzyskiwanie, gromadzenie, przetwarzanie i analizowanie informacji w trybie określonym w ustawie oraz podejmowanie określonych działań, między innymi badanie przebiegu transakcji, o których Generalny Inspektor został powiadomiony, przeprowadzenie procedury wstrzymania transakcji lub blokady rachunku oraz opracowywanie i przekazywanie uprawnionym organom dokumentów uzasadniających podejrzenie popełnienia przestępstwa. Jednostki współpracujące, z wyłączeniem Prokuratury, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz jednostek podległych lub nadzorowanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych, są obowiązane, w granicach swoich ustawowych kompetencji, współpracować z Generalnym Inspektorem w zakresie zapobiegania przestępstwu prania pieniędzy, poprzez niezwłoczne powiadomienie Generalnego Inspektora o podejrzeniach wprowadzenia do

---

⁸ J.W. Wójcik, *Weryfikacja podejrzenia popełnienia przestępstw prania pieniędzy*, „Prokuratura i Prawo” 9/2005.

obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł, przekazywanie potwierdzonych kopii dokumentów dotyczących transakcji, co do których zachodzi podejrzenie, że mają one związek z popełnieniem przestępstwa, o którym mowa w art. 299 k.k. oraz informacje o osobach przeprowadzających te transakcje. Jednostki współpracujące są obowiązane do opracowania instrukcji postępowania w wymienionym powyżej zakresie.

Także organy kontroli skarbowej, organy podatkowe i celne powiadamiają niezwłocznie Generalnego Inspektora o wszelkich ujawnionych w toku swojej działalności okolicznościach, mogących wskazywać na prowadzenie działań mających na celu wprowadzenie do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł. Powiadomienie powinno zawierać w szczególności opis ujawnionych okoliczności wraz z przyczynami, dla których zawiadamiający uznał, że mogą one wskazywać na prowadzenie działań mających na celu wprowadzenie do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł. W uzasadnionych przypadkach Generalny Inspektor może zwrócić się do urzędu skarbowego lub urzędu kontroli skarbowej o zbadanie legalności pochodzenia określonych wartości majątkowych⁹.

Możliwość uzyskania wiedzy co do zasięgu i przedmiotu przestępstwa stypizowanego w art. 299 k.k. dają opinie biegłych. Biegli w postępowaniach przygotowawczych o przestępstwa gospodarcze i bankowe, oszustwa finansowe to zazwyczaj specjaliści z zakresu finansów i księgowości, czyli: księgowi, biegli rewidenty (audytorzy) itd. Przedmiotem działalności biegłych rewidentów jest m.in. obok badania sprawozdań finansowych również wykonywanie ekspertyz i opinii ekonomiczno-finansowych (art. 47)¹⁰. Badając poszczególne dokumenty biegły analizuje i ocenia czy podstawa ich wystawienia i obieg jest zgodny z obowiązującymi przepisami.

Biorąc pod uwagę zarówno kryminalistyczne, jak i procesowe wykorzystanie opinii biegłego w prowadzonym postępowaniu z art. 299 k.k., niezbędne staje się zbadanie w ramach wiadomości specjalnych: 1) faktów (zjawisk, zdarzeń, przedsięwzięć, transakcji finansowych i gospodarczych, ich skutki i przyczyny); 2) osób (lub grupy osób, które miały wpływ na procesy transakcyjne, posiadające informacje o badanych faktach); 3) miejsc (obiektów i krajów, w których dokonywano transakcji finansowo-gospodarczych, firm korporacyjnych i innych zgrupowań lub ich oddziałów, filii,

⁹ B. Hołyst, *Kryminalistyka*, Warszawa 2007, s. 349–352.

¹⁰ Ustawa z dnia 7 maja 2009 r., o biegłych rewidentach i ich samorządzie, podmiotach uprawnionych do badania sprawozdań finansowych oraz nadzorze publicznym, DzU z 2009 r. nr 77, poz. 649.

rodzajów i formy działalności gospodarczej); 4) rzeczy (dokumentów i innych nośników informacji o faktach, osobach, rzeczach i ich związkach); 5) związków i zależności między wyżej określonymi zbiorami informacji (mechanizmów przestępstw, czynników sprawczych, sprzężeń zwrotnych w transakcjach, a w szczególności w inwestycjach).

Wskazane środki dowodowe pozwalają na wytypowanie podmiotów uczestniczących w popełnieniu przestępstwa, a ponadto na ustalenie rachunków bankowych wykorzystywanych do popełniania tego procederu, rodzaju operacji bankowych na nich przeprowadzanych oraz pozycji poszczególnych osób w przestępczym udziale. Celem tych czynności jest odtworzenie śladu księgowego, jaki zostawiły pieniądze od momentu ich wprowadzenia do obrotu. W oparciu o opinie biegłych ustala się: 1) kto, kiedy i w jakiej instytucji dokonał pierwszej wpłaty, a więc gdzie nastąpiło lokowanie, jakie były tytuły płatności, źródła finansowania, kontrakty; 2) jak przedstawia się odtworzenie całej drogi, którą przebył pieniądź, bądź też inne wartości majątkowe (kiedy, w jaki sposób, w jakiej formie i gdzie badane wartości pieniężne zmieniały właścicieli i dysponentów); 3) jakie transakcje zlecali właściciele, pełnomocnicy, pośrednicy rachunków; 4) kim byli beneficjenci, w jakich bankach mieli rachunki i jaką prowadzili działalność; 5) jakie waluty, papiery wartościowe były przedmiotem transakcji; 6) jakie były poszczególne kwoty transakcji; 7) czy i jakie stosowano techniki rozdrabniania wpłat; 8) jakie banki czy instytucje brały udział w przestępczym procederze; 9) czy wszystkie transakcje były rejestrowane zgodnie z obowiązującymi procedurami w instytucjach obowiązanych; 10) jakie banki czy inne instytucje finansowe brały udział w przestępczych operacjach; 11) kim byli wystawcy dokumentów, zleceń, wpłacanych i wypłacanych kwot; 12) w co inwestowano wybrane pieniądze; 13) jak długo trwał proces prania pieniędzy w danej instytucji; 14) jak doszło do sprecyzowania symptomów uzasadnionego podejrzenia prania pieniędzy.

Mając na uwadze bardzo szeroki zakres badań w skomplikowanych postępowaniach o przestępstwa gospodarcze, zasadnym wydaje się powoływanie zespołów biegłych z różnych dziedzin, np. prawa bankowego, finansowego, prawa karnego czy karno-skarbowego rachunkowości oraz ekonomii. Wynikiem takiego opiniowania byłyby wspólne racjonalne wnioski.

Instytucje i procedury zawarte w Kodeksie postępowania karnego, nawet najlepszej jakości pod względem procesowym i organizacyjnym, nie zastąpią wyspecjalizowanych procedur instytucji obowiązanych oraz specjalistycznej wiedzy i zdolności wnioskowania, a przede wszystkim profesjonalnych ocen w zakresie finansów, bankowości, ubezpieczeń itp.

Wśród kryteriów doboru biegłego przygotowanego do badania dokumentów finansowych i określonych procedur należą m.in.: znajomość

określonych procedur instytucji finansowych oraz badanych przedsiębiorstw, znajomość metod prania pieniędzy, umiejętność określenia transakcyjnej drogi pieniądza, a także dotychczasowa praktyka w opiniowaniu spraw o pranie pieniędzy lub innych przestępstw bankowych i finansowych¹¹.

Kodeks postępowania karnego wskazuje instytucje, które mają obowiązek ujawnić informacje mające znaczenie dla postępowania dowodowego w sprawach prania pieniędzy. Art. 218 określa szczególną postać wydania rzeczy, a mianowicie wydanie korespondencji (wszelkich pisanych form porozumiewania się), przesyłek (np. paczek) oraz danych, objętych obowiązkiem obciążającym operatora publicznej sieci telekomunikacyjnej oraz dostawcę publicznie dostępnych usług telekomunikacyjnych, aby na własny koszt dane te: 1) zatrzymywali i przechowywali przez okres 24 miesiące, 2) udostępniali uprawnionym podmiotom, a także sądowi i prokuratorowi, 3) chronili przed zniszczeniem, utratą lub zmianą. Ponadto, art. 180 d Prawa telekomunikacyjnego¹², zobowiązuje przedsiębiorców telekomunikacyjnych do zapewnienia warunków dostępu i utrwalania oraz do udostępniania uprawnionym podmiotom na własny koszt, a także sądowi i prokuratorowi przetwarzanych przez siebie danych określonych w tym przepisie.

Tylko sąd lub prokurator mają prawo je otwierać lub zarządzić ich otwarcie.

Żądanie wydania musi być zawarte w postanowieniu sądu lub prokuratora, a zatem inny organ postępowania przygotowawczego nie ma uprawnień w tym zakresie¹³.

Ustawodawca nie określił ograniczeń podmiotowych, ani przedmiotowych co do zakresu żądania. Jego adresatem może być dowolna osoba (oskarżony, pokrzywdzony, osoby bliskie tych podmiotów i inne), jak również w każdym postępowaniu, niezależnie od wagi przestępstwa, z tym zastrzeżeniem, że musi być spełniony warunek, iż podlegające zajęciu w tym trybie rzeczy mają znaczenie dla toczącego się postępowania¹⁴. Jeśli nie mają one takiego znaczenia, należy je zwrócić podmiotom wskazanym w art. 218 § 1 k.p.k.

Art. 218a k.p.k., nawiązuje do art. 16 i 17 Konwencji o cyberprzestępczości (podpisanej przez Polskę 28 listopada 2001 r.)¹⁵, wskazujących instytucję niezwłocznego zabezpieczenia danych informatycznych. Zgodnie

¹¹ J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie praniu pieniędzy*, Kraków 2004, s. 384–405.

¹² Ustawa z dnia 16 lipca 2004 r., Prawo telekomunikacyjne, DzU z 2004 r. nr 171, poz. 1800 ze zm.

¹³ W. Grzeszczyk, *Komentarz do art. 218 k.p.k.*, LexisNexis.

¹⁴ R.A. Stefański, w: J. Bartoszewski i inni, *Komentarz*, t. I, s. 577.

¹⁵ Konwencja o cyberprzestępczości, podpisana przez Polskę 28 listopada 2001 r.

z tym przepisem urzędy, instytucje i podmioty prowadzące działalność telekomunikacyjną obowiązane są na żądanie sądu lub prokuratora niezwłocznie zabezpieczyć zawarte w postanowieniu dane informatyczne przechowywane w urządzeniach zawierających te dane na nośniku lub w systemie informatycznym. Zabezpieczenie może nastąpić poprzez decyzje etapowe, wielokrotne, z tym że na czas określony, nieprzekraczający 90 dni¹⁶.

Zasadniczo przepis nie określa sposobu, w jaki zabezpieczenie ma nastąpić, należy jednak przyjąć, że zabezpieczenie danych informatycznych może nastąpić poprzez: 1) zajęcie systemu informatycznego lub jego części albo nośnika służącego do przechowywania danych informatycznych; 2) wykonanie i zachowanie kopii danych informatycznych; 3) zachowanie całości odpowiednich przechowywanych danych informatycznych (zablokowanie); 4) uczynienie niedostępnymi lub usunięcie danych informatycznych z danego systemu informatycznego¹⁷.

Istnieje możliwość utajnienia postanowienia o zabezpieczeniu danych informatycznych na czas określony w art. 218a § 2 zdanie drugie k.p.k. Zabezpieczone dane informatyczne, pozbawione znaczenia dla postępowania karnego, należy niezwłocznie zwolnić spod zabezpieczenia. Decyzja ta nie wymaga formy postanowienia.

W walce z przestępstwem prania pieniędzy jest też podsłuch elektroniczny obejmujący telefony stacjonarne, komórkowe, faksy oraz modemy komputerowe. Uzyskane w ten sposób informacje stanowią dodatkowy materiał dowodowy ujawniający pozycję i rolę poszczególnych podmiotów uczestniczących w omawianym procederze, a także pozwalają na wyprzedzenie działań sprawców, szczególnie w przypadku zamiaru transferu funduszy poza polską jurysdykcję.

W celu wykrycia i uzyskania dowodów dla toczącego się postępowania lub zapobieżenia popełnieniu nowego przestępstwa, po wszczęciu postępowania sąd na wniosek prokuratora może zarządzić kontrolę i utrwalanie treści rozmów telefonicznych (art. 237 § 1 k.p.k.). W przypadkach niecierpiących zwłoki kontrolę i utrwalanie rozmów telefonicznych może zarządzić prokurator, który obowiązany jest zwrócić się w terminie 3 dni do sądu z wnioskiem o zatwierdzenie postanowienia. Sąd wydaje postanowienie w przedmiocie wniosku w terminie 5 dni na posiedzeniu bez udziału stron (art. 237 § 2 k.p.k.). Kontrola i utrwalanie rozmów telefonicznych mogą być prowadzone przez okres najwyżej 3 miesiące, z możliwością przedłużenia, w szczególnie uzasadnionych wypadkach na okres najwyżej

¹⁶ W. Grzeszczyk, *Komentarz do art. 218a k.p.k.*, LexisNexis.

¹⁷ Konwencja o cyberprzestępczości, podpisana przez Polskę 28 listopada 2001 r., art. 19.

dalszych 3 miesięcy. Artykuł 239 k.p.k. dopuszcza możliwość odroczenia na czas niezbędny ze względu na dobro sprawy, lecz nie później niż do prawomocnego zakończenia postępowania, ogłoszenia postanowienia o kontroli i utrwalaniu rozmów telefonicznych osobie, której dotyczy. Przepisy rozdziału 26 k.p.k. stosuje się odpowiednio do kontroli oraz do utrwalania przy użyciu środków technicznych treści innych rozmów lub przekazów informacji, w tym korespondencji przesyłanej pocztą elektroniczną (art. 241 k.p.k.).

W zakresie zwalczania przestępstwa prania pieniędzy ustawodawca nałożył na wszystkie instytucje państwowe i samorządowe obowiązek udzielania w zakresie swego działania pomocy organom prowadzącym postępowanie karne w terminie wyznaczonym przez te organy. Pomoc ta ogranicza się wyłącznie do procesu karnego rozumianego szeroko — począwszy od postępowania sprawdzającego, lecz z wyłączeniem czynności operacyjno-rozpoznawczych, dokonywanych m.in. na podstawie przepisów ustawy o Policji¹⁸. Obowiązek udzielania pomocy przy realizacji zadań ustawowych określają także inne ustawy, np. ustawa o Prokuraturze¹⁹ (art. 9). Artykuł 15 § 3 k.p.k. jest instrumentem dyscyplinującym uczestników postępowania karnego, nakłada on bowiem obowiązek udzielania pomocy organom prowadzącym postępowanie karne w zakresie i terminie przez nie oznaczonym. Za bezpodstawne nieudzielenie pomocy organowi procesowemu w wyznaczonym terminie można nałożyć karę pieniężną, o której mowa w art. 287 § 1 k.p.k.²⁰

W zwalczaniu przestępstwa z art. 299 k.k. istotną rolę odgrywają osobowe źródła dowodowe. Należy zwrócić szczególną uwagę na dwie kategorie świadków tj. świadka koronnego oraz tzw. świadka *incognito*, wobec którego na podstawie art. 184 § 1 i 2 k.p.k. istnieje możliwość utajnienia jego danych osobowych, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa dla życia, zdrowia, wolności, albo mienia w znacznych rozmiarach świadka lub osoby dla niego najbliższej.

Świadkiem koronnym jest podejrzany, który został dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka, na zasadach i w trybie określonych ustawą z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym²¹. Dowód z zeznań świadka koronnego można dopuścić, jeśli łącznie zostały spełnione następujące warunki:

1. do chwili wniesienia aktu oskarżenia do sądu jako podejrzany w swoich wyjaśnieniach:

¹⁸ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r., o Policji, DzU z 2011 r. nr 117, poz. 677.

¹⁹ Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r., o Prokuraturze, DzU z 2011 r. nr 53, poz. 273.

²⁰ W. Grzeszczyk, *Komentarz do art. 15 k.p.k.*, LexisNexis.

²¹ Ustawa z dnia 25 czerwca 1997 r., o świadku koronnym, DzU z 2010 r. nr 182, poz. 1228.

a) przekazał organowi prowadzącemu postępowanie informacje, które mogą przyczynić się do ujawnienia okoliczności przestępstwa, wykrycia pozostałych sprawców, ujawnienia dalszych przestępstw lub zapobieżenia im;

b) ujawnił swój majątek oraz znany mu majątek pozostałych sprawców przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, o których mowa w art. 1 ustawy.

2. podejrzany zobowiązał się do złożenia przed sądem wyczerpujących zeznań dotyczących osób uczestniczących w przestępstwie lub przestępstwie skarbowym oraz pozostałych okoliczności, o których mowa w pkt 1 lit. a, popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego określonego w art. 1 rzeczonyj ustawy.

Można uzależnić dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego także od zobowiązania się podejrzanego do zwrotu korzyści majątkowych odniesionych z przestępstwa oraz naprawienia szkody nim wyrządzonej²².

Rozwój przestępczości, szczególnie specjalizacja i profesjonalizacja przestępców, zorganizowane formy działania i ich międzynarodowe powiązania powodują, że do walki z nią muszą zostać dopuszczone nowe mechanizmy działania, w tym także rozwiązania prawne²³.

Przewidziana art. 299 § 8 k.k. klauzula bezkarności, ma na celu złamanie solidarności grupy przestępczej oraz ujawnienie wszystkich okoliczności związanych z przestępstwem prania pieniędzy.

Ujemna przesłanka procesowa w postaci nie podlegania karze wystąpi, gdy sprawca występku określonego w art. 299 § 1 lub 2 k.k. wykaże skuteczny czynny żal w postaci dobrowolnego ujawnienia wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacji dotyczących okoliczności ich popełnienia oraz osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa, a takie zachowanie sprawcy zapobiegnie popełnieniu innego przestępstwa. Sąd obligatoryjnie stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary wobec sprawcy, który czynił starania zmierzające do ujawnienia tych informacji i okoliczności.

Przekazanie wskazanych art. 299 § 8 k.k. informacji sądowi na rozprawie nie spełnia wymagań skutecznego czynnego żalu, ponieważ sąd nie może być uznany za organ powołany do ścigania przestępstw.

Brak określenia przez ustawodawcę terminu, w jakim sprawca ma okazać czynny żal, prowadzi do wniosku, że może to uczynić do momentu wydania prawomocnego wyroku. Natomiast z faktu, iż ujawnione informacje muszą zapobiec popełnieniu innego przestępstwa, wynika, że przekazywane przez skruszonego sprawcę informacje nie mogą być już znane organowi ścigania.

²² B. Hołyst, *op.cit.*, s. 1194.

²³ P. Hofmański, *Świadek anonimowy w procesie karnym*, Kraków 1998 r.

Ponadto niewykorzystanie przez organ ścigania przekazanych mu informacji i w rezultacie niezapobieżenie przestępstwu spowoduje, że możliwe będzie jedynie zastosowanie przez sąd nadzwyczajnego złagodzenia kary. Możliwość skorzystania z klauzuli niekaralności, o której mowa w art. 299 § 8 k.k., jest wyłączona w przypadku sprawców wszystkich typów kwalifikowanych prania pieniędzy, co nie wyłącza jednak możliwości stosowania wobec nich nieco mniej korzystnych rozwiązań przewidzianych w art. 60 § 3 i 4 k.k. Jednocześnie należy zauważyć, że charakter przestępstwa prania pieniędzy sprzyja popełnianiu go w porozumieniu z innymi osobami. Wskazuje zresztą na to treść art. 299 § 8 k.k., w którym zawarto wymaganie przekazania informacji na temat osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa. Jednocześnie zaś wykluczenie z grona podmiotów mogących skorzystać z czynnego żalu sprawcy skazywanego za typ kwalifikowany, o którym mowa w art. 299 § 5 k.k., tj. sprawcy działającego w porozumieniu z dwiema lub więcej osobami, powoduje, że art. 299 § 8 k.k. w praktyce może mieć zastosowanie jedynie do sprawcy działającego w porozumieniu tylko z jedną osobą.

Do sprawcy przestępstwa określonego w art. 299 k.k. ma też zastosowanie art. 307 k.k. przewidujący możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet odstąpienia od jej wymierzenia wobec sprawcy, który dobrowolnie naprawił szkodę w całości. W razie naprawienia szkody w znacznej części sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary. Pewien problem stanowi jednak odpowiedź na pytanie, co właściwie jest szkodą w przypadku przestępstwa prania pieniędzy i jak ową szkodę obliczyć. Możliwym rozwiązaniem problemu jest przyjęcie, że wszelkie nielegalne środki wprowadzane do legalnego obrotu wyrządzają szkodę w tym obrocie przez destabilizowanie jego normalnego funkcjonowania²⁴.

---

²⁴ A. Michalska-Warias, *Komentarz do art. 299 k.k.*, LexisNexis.